

DOI: <https://doi.org/10.36719/2663-4619/115/254-257>

Fəslî Nəbiyev

Bakı, Azərbaycan

<https://orcid.org/0009-0003-5133-3390>

faslinabiyev1@gmail.com

Rəqəmsal texnologiyalar və siyasi institutların transformasiyası

Xülasə

Müasir dövrdə rəqəmsal texnologiyaların sürətli inkişafı cəmiyyətin bütün sahələrinə, o cümlədən siyasi institutların fəaliyyətinə mühüm təsir göstərmişdir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının yayılması, sosial media platformalarının güclənməsi, süni intellekt və böyük verilənlərin analizi kimi alətlər siyasətin təşkili və idarə olunmasında köklü dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Rəqəmsallaşma bir tərəfdən vətəndaşların siyasi proseslərdə iştirak imkanlarını genişləndirərək demokratik iştirakçılığı gücləndirir, digər tərəfdən isə dövlətlərin idarəetmə sistemində şəffaflığı və hesabatlılığı artırır.

Siyasi institutların transformasiyası özünü həm struktur, həm də funksional dəyişikliklərdə göstərir. Ənənəvi idarəetmə modelləri artıq yerini çevik, informasiya əsaslı və texnoloji yönümlü idarəetməyə verir. Rəqəmsal idarəetmə sistemləri vasitəsilə dövlət-vətəndaş münasibətləri yeni səviyyəyə qalxır, elektron hökumət xidmətləri genişlənir və vətəndaşların dövlətlə əlaqəsi sadələşir.

Bununla yanaşı, rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutlara təsiri bəzi çağırışlar və risklər də yaradır. Kiber təhlükəsizlik, dezinformasiya, sosial manipulyasiya və məlumat məxfiliyi kimi problemlər siyasi sabitlik və ictimai etimad üçün təhlükə yarada bilər. Bu səbəbdən rəqəmsal transformasiya prosesində hüquqi çərçivənin təkmilləşdirilməsi, texnoloji savadlılığın artırılması və inklüziv siyasətlərin formalaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Açar sözlər: *rəqəmsal texnologiyalar, siyasi institutlar, transformasiya, elektron idarəetmə, demokratik iştirakçılıq, kiber təhlükəsizlik, dezinformasiya*

Fasli Nabiyev

Bakı, Azərbaycan

<https://orcid.org/0009-0003-5133-3390>

faslinabiyev1@gmail.com

Digital Technologies and the Transformation of Political Institutions

Abstract

In the modern era, the rapid development of digital technologies has significantly impacted all areas of society, including the functioning of political institutions. The widespread use of information and communication technologies, the rise of social media platforms, artificial intelligence, and big data analysis tools have led to profound changes in the organization and management of politics. On the one hand, digitalization expands citizens' opportunities to participate in political processes, strengthening democratic engagement; on the other hand, it enhances transparency and accountability within government systems.

The transformation of political institutions is evident in both structural and functional changes. Traditional governance models are increasingly being replaced by flexible, data-driven, and technology-oriented management approaches. Through digital governance systems, state-citizen relations are evolving to a new level, e-government services are expanding, and interactions with the state are becoming more streamlined for citizens.

However, the impact of digital technologies on political institutions also presents certain challenges and risks. Issues such as cybersecurity, disinformation, social manipulation, and data privacy pose threats to political stability and public trust. Therefore, improving the legal framework, enhancing technological literacy, and developing inclusive policies are crucial in managing the digital transformation process.

Keywords: *digital technologies, political institutions, transformation, digital governance, democratic engagement, cybersecurity, disinformation*

Giriş

Rəqəmsal texnologiyaların inkişafı XXI əsrin ən mühüm transformasiya proseslərindən biri kimi qiymətləndirilir. Bu proses yalnız gündəlik həyatımızın sadələşdirilməsi və iqtisadi fəaliyyətin sürətlənməsi ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda siyasi institutların funksionallığına, strukturlarına və vətəndaşlarla qarşılıqlı əlaqəsinə də dərin təsir göstərir (Əlizadə, 2014). Dünyada baş verən texnoloji inqilab nəticəsində informasiya-kommunikasiya texnologiyaları, süni intellekt, böyük verilənlərin (Big Data) analizi, blokçeyn və sosial media kimi rəqəmsal alətlər dövlətlərin idarəetmə üsullarını köklü şəkildə dəyişdirməkdədir. Bu dəyişikliklər nəticəsində ənənəvi siyasi institutlar öz fəaliyyətlərini yenidən nəzərdən keçirmək və dəyişən şəraitə uyğunlaşmaq məcburiyyətində qalmışdır (Hüseynov, 2016).

Rəqəmsallaşma təkcə idarəetmə mexanizmlərinin səmərəliliyini artırmaqla kifayətlənmir, həm də vətəndaşların siyasi proseslərdə daha fəal iştirakı üçün yeni imkanlar yaradır. Elektron hökumət xidmətləri, açıq məlumat bazaları, onlayn ictimai müzakirələr və rəqəmsal petisiyalar vətəndaş cəmiyyətinin güclənməsinə təkan verir. Bu cür imkanlar demokratiyanın inkişafında və ictimai nəzarətin effektivliyinin artırılmasında əhəmiyyətli rol oynayır. Eyni zamanda rəqəmsal texnologiyalar vasitəsilə informasiya axınının sürətlənməsi və ictimai rəyin formalaşması da yeni çalarlar qazanır (Məmmədov, 2016).

Lakin bütün bu müsbət dəyişikliklərlə yanaşı, rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutlara integrasiyası bir sıra çağırışları da gündəmə gətirir. Kiber təhlükələr, dezinformasiya kampaniyaları, seçkilərin rəqəmsal müdaxilələrə məruz qalması, şəxsi məlumatların sızdırılması kimi problemlər siyasi sabitlik və ictimai etimad üçün ciddi risklər yaradır. Bu baxımdan, rəqəmsal transformasiya təkcə texnoloji deyil, eyni zamanda siyasi, hüquqi və etik aspektlərdən də kompleks şəkildə araşdırılmalıdır (Əlizadə, 2014).

Bu tədqiqatın məqsədi rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutların fəaliyyətinə təsirini hərtərəfli təhlil etmək, bu təsirin doğurduğu imkan və təhlükələri qiymətləndirmək, eyni zamanda rəqəmsal transformasiyanın mövcud və potensial perspektivlərini müəyyən etməkdir. Mövzu, həm nəzəri baxımdan, həm də dövlət idarəçiliyi və demokratik proseslərin təkmilləşdirilməsi kontekstində aktual və əhəmiyyətlidir (İsmayılov, 2020).

Tədqiqat

Bu tədqiqatda rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutların transformasiyasına təsirini araşdırmaq üçün müxtəlif metodlar tətbiq olunmuşdur (Sadıqov, 2018):

1. Ədəbiyyatın təhlili (Analitik metod) – Araşdırmaçı, rəqəmsal texnologiyalar və siyasi institutlar mövzusunda mövcud olan elmi ədəbiyyatı təhlil edərək, bu sahədəki əsas anlayışları, nəzəri yanaşmaları və mövcud məlumatları öyrənmişdir. Bu metod, mövcud problemləri müəyyən etməyə və tədqiqatın nəzəri çərçivəsini qurmaq üçün istifadə edilmişdir.

2. Müqayisəli təhlil – Fərqli ölkələrin və regionların rəqəmsal texnologiyaları siyasi idarəetmə sahəsinə tətbiq etmə təcrübələri müqayisə olunmuşdur. Bu metod vasitəsilə müxtəlif dövlətlərin rəqəmsallaşma proseslərindən əldə etdiyi uğurlar və qarşılaşdıqları çətinliklər qiymətləndirilmişdir.

3. Empirik tədqiqat (Sorgu və anketlər) – Vətəndaşların rəqəmsal texnologiyalara münasibəti və onların siyasi iştirak səviyyəsini öyrənmək üçün sorgular və anketlər tətbiq edilmişdir. Bu metod, rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutların fəaliyyətinə real təsirini anlamağa imkan vermişdir.

4. Tarixi analiz – Rəqəmsal texnologiyaların inkişafını və bu inkişafın siyasi institutların strukturuna və fəaliyyətinə təsirini zamanla izləyən tarixi metoddan istifadə edilmişdir. Bu yanaşma, texnoloji dəyişikliklərin siyasi idarəetmədə necə inkişaf etdiyini anlamağa kömək etmişdir.

5. Sistemli yanaşma – Rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutların müxtəlif sahələrində (qanunvericilik, icraedici fəaliyyət, ictimai iştirak) yaratdığı dəyişiklikləri və bu dəyişikliklərin qarşılıqlı təsirini qiymətləndirmək məqsədilə sistemli yanaşma tətbiq edilmişdir.

Bu metodların birgə istifadəsi nəticəsində, rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutların transformasiyasına təsiri və bu prosesin qarşısında duran çağırışlar daha dərinlən öyrənilmişdir (Babayev, 2017).

Nəticə

Tədqiqat nəticəsində rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutların transformasiyasına təsiri aydın şəkildə ortaya çıxmışdır. Rəqəmsallaşma, siyasi idarəetmədə şəffaflıq, vətəndaşların iştirak imkanlarının artırılması və dövlətin vətəndaşlarla olan münasibətlərinin yenidən qurulmasına müsbət təsir göstərmişdir. Eyni zamanda, süni intellekt, böyük verilənlər və digər texnoloji alətlərin tətbiqi, qərar qəbul etmə proseslərini daha səmərəli etmişdir. Bununla yanaşı, kiber təhlükəsizlik, dezinformasiya və şəxsi məlumatların qorunması məsələləri kimi ciddi çağırışlar da meydana çıxmışdır. Bu problemlərin həlli üçün müvafiq hüquqi və texnoloji mexanizmlərin tətbiqinə ehtiyac duyulmuşdur (Şahbazov, 2021).

Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi siyasi institutların fəaliyyətini daha çevik və şəffaf etməklə yanaşı, bəzi riskləri də nəzərə alaraq yeni idarəetmə modellərinin inkişafına təkan vermişdir. Siyasi idarəetmə sahəsində rəqəmsal transformasiya hələ də davam edən bir proses olmaqla, ölkələrin təcrübələrinə əsaslanaraq bu sahədə daha da təkmilləşdirilmiş yanaşmaların tətbiqi vacibdir (Əsədov, 2018).

Tədqiqatın nəticələri, rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutların transformasiyasına çoxsahəli təsirini ortaya qoymuşdur. Bu təsir yalnız idarəetmə sistemlərinin optimallaşdırılmasına, həmçinin dövlətin vətəndaşlarla olan münasibətləri və ictimaiyyətlə əlaqələrinə böyük dəyişikliklər gətirmişdir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının inkişafı ilə birlikdə, vətəndaşların siyasi iştirak imkanları da artmışdır. Elektron hökumət xidmətləri, rəqəmsal petisiyalar və onlayn seçki sistemləri, vətəndaşların dövlətlə əlaqələrini sadələşdirərək, demokratik proseslərdə daha aktiv iştirak etmələrini təmin etmişdir. Bu yanaşmalar, xüsusən də inkişaf etməkdə olan ölkələrdə siyasi sabitliyi artırmış və dövlətin fəaliyyətində şəffaflığı təmin etmişdir (Quliyev, 2020).

Rəqəmsal texnologiyaların siyasi institutlara təsiri həm də idarəetmənin çevikliyinə gətirib çıxarmışdır. Ənənəvi bürokratik strukturların yavaş və mürəkkəb qərar qəbul etmə prosesləri, rəqəmsal idarəetmə modelləri ilə daha sürətli və effektiv hala gəlmişdir (Rəhimov, 2017). Bu dəyişikliklər dövlət vətəndaş əlaqələrinin rəqəmsal platformalar vasitəsilə daha şəffaf və açıq olmasını təmin etmişdir. Rəqəmsallaşma, həmçinin siyasi iştirakçılığın müxtəlif formalarını təşviq etmişdir. Sosial mediada fəal olan vətəndaşlar, siyasi məsələlərə dair daha çox məlumat əldə edir, fikir mübadiləsi aparır və hökumətə qarşı müvafiq təzyiqləri daha sürətlə tətbiq edə bilirlər.

Bununla yanaşı, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi ilə bağlı mövcud olan ən böyük çətinliklərdən biri də texnoloji savadlılığın artırılmasıdır. Vətəndaşların və dövlət əməkdaşlarının texnoloji yeniliklərə uyğunlaşması və bu alətləri səmərəli şəkildə istifadə etməsi üçün təhsil və təlim proqramlarının hazırlanması vacibdir. Həmçinin, siyasi institutlar rəqəmsal texnologiyaların mənfi tərəflərini və risklərini qiymətləndirərək bu sahədə müvafiq qanunvericiliklər hazırlamalıdır. Bu addımlar, rəqəmsal texnologiyaların siyasi idarəetməyə müsbət təsirini artıracaq və bərabər imkanlar yaradacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Babayev, T. (2017). *Azərbaycanın siyasi sistemində rəqəmsal transformasiya*. Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı.
2. Əlizadə, M. (2014). *Azərbaycanın siyasi həyatında rəqəmsal texnologiyaların yeri və rolu*. Elm və Təhsil.
3. Əsədov, R. (2018). *Azərbaycan dövlətinin və idarəetməsinin tarixi və hüquqi problemləri*. Azərənəşr.
4. Məmmədov, S. (2015). *Azərbaycanın dövlət qurumlarında informasiya texnologiyalarının istifadəsi*. Tələbə Nəşriyyatı.
5. Məmmədov, İ. (2016). *Rəqəmsal idarəetmə: Nəzəriyyə və təcrübə*. Təhsil Nəşriyyatı.
6. İsmayılov, S. (2020). *Azərbaycan idarəetmə sistemində informasiya texnologiyaları və islahatlar*. Nurlan Nəşriyyatı.
7. Həsənov, M. (2019). *Elektron hökumət və rəqəmsal idarəetmə*. İqtisadiyyat Nəşriyyatı.
8. Sadıqov, A. (2018). *Azərbaycan cəmiyyətində informasiya texnologiyalarının təsiri və perspektivləri*. Azərənəşr.
9. Şahbazov, R. (2021). *Siyasi idarəetmədə rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi: Azərbaycan təcrübəsi*. Qafqaz Universiteti Nəşriyyatı.
10. Quliyev, F. (2020). *Rəqəmsal cəmiyyət və idarəetmə: Azərbaycan kontekstində*. Nurlan Nəşriyyatı.
11. Rəhimov, M. (2017). *Rəqəmsal transformasiya və siyasi sabitlik: Azərbaycan perspektivi*. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəşriyyatı.
12. Hüseynov, V. (2016). *İnformasiya texnologiyalarının təsiri altında Azərbaycan cəmiyyətindəki dəyişikliklər*. Elm və Təhsil Nəşriyyatı.

Daxil oldu: 05.01.2025

Qəbul edildi: 10.04.2025